

УДК 316.662-055.2(497.11)''192''(093)
392.64(497.11)''192''(093)

Др Саша Илић, историчар, архивски саветник
Народна банка Србије, Београд
sasa.ilich@gmail.com

Оригинални научни рад
Примљен: 15.07.2018.
Прихваћен: 10.09.2018.

„Невиност без заштите“ – прича о првом београдском секс-скандалу

Апстракт: *На прелазу из 19. у 20. век Београд се динамично мењао. Поред технолошког напретка и динамичнијих друштвених односа, један од видова модернизације био је прелазак комуникације са личне на медијску (масовну). Један од најранијих догађаја који ће привући енормну пажњу јавности, како присутне у згради Првостепеног суда за град Београд, тако и читаоце најтиражнијих новина, а свакако први из области интимних односа, био је секс-скандал између младе, сиромашне, судске дактилографкиње Радмиле Начић и знатно старијег, добростojeћег трговца Ристе Тодоровића.*

Кључне речи: Београд, суд, секс-скандал, медији, модернизација, женско питање

Београд с краја 19. и почетка 20. века представљао је позорницу динамичних промена традиционалних облика живота. Техничко-технолошки, научни и друштвени развој, они генератори промена које свеобухватно називамо модернизацијом, редефинисали су социјалне односе, дневни ритам живота, навике и спољашњост људи, они су олакшавали, али и *убрзавали* живот, урбанизовали градског човека, мењали му стил живота и перцепције вредности, размекшавали укорене стеге традиционалног морала. Промене су биле бројне, брзе, каткад темелне. Само током три деценије пред Први светски рат Београђани ће први пут видети, добити или употребити телефон, железницу, електричну енергију, водовод и канализацију, трамвај (са коњском, а потом електричном вучом), симфонијски оркестар, рендген апарат, прве високообразоване жене, временску прогнозу, фудбал, аутомобил, песничење (бокс), тенис, модерне дневне новине,

радио-телеграф, универзитет. Након ратног интермеца, у престоници уједињене југословенске државе грађани ће добити нови календар, видеће први *Оријент експрес*, доживеће расправе о *женском питању* и чуће за феминизам, читаће *Суматру* и *Објашњење Суматре* Милоша Црњанског, застајаће с неверицом пред (пре)модерним, кубизмом надахнутим сликама Јована Бијелића и Саве Шумановића, уочиће развој радничког законодавства. Аеро-клубови и ауто-клубови, авионска пошта, хазенашице (женски рукомет) и кошаркашке утакмице постаће део свакодневице. Чуће први пут радио-програм.¹

Међутим, нови проналасци и нови дух нису само олакшавали живот. Брзина којом су се шириле вести отварала је могућност како информисања о стварима од општег интереса (или замишљеног општег интереса) тако и неограниченог дистрибуирања садржаја *пикантне* природе, оног што се раније преносило од уста до уста, сличица и питорескних приказа туђе интиме, над којима се наглас згражало, мада остаје нејасно да ли је то згражање било искрено или више ехо потајне зависти. Била је то новина оне дихотомије између традиционалног и модерног, коју је описао Ханс Улрих Велер, оличена у транзицији комуникације са личне на медијску,² али и продукт отварања *женског питања* и отпора који су том питању пружени.³

У женско-мушким релацијама дух новог времена створиће нове слике или ће посебно нагласити неке појаве. Тако ће се, уз остало, формирати клише односа младе скромне заведене девојке и старијег богатог обесног господина (што ће током епохе коју описујемо бити предмет литерарних израза).⁴ Такав синопсис гарантовао је аферу и медијску пажњу,⁵ а то пренаглашено интересовање јавности имало је претечу. Била је то љубавна веза, рођена поткрај 1922. године између двадесетогодишње Радмиле Раде Начић, дактилографкиње Првостепеног суда за град Београд, и двоструко старијег имућног трговца Ристе Тодоровића, сувласника фирме „Тодоровић и Лазић“, са седиштем у центру Београда.⁶ Та

¹ Подаци према: *Модерна српска држава 1804–2004: Хронологија*, Београд, 2004. О бурним променама у изгледу Београда и његових становника у условима наглашене модернизације, настојањима да се та урбана заједница европеизује, али и отпорима том стремљењу види студије: Стојановић, Дубравка, *Калдрма и асфалт: Урбанизација и европеизација Београда 1890–1914*, Београд, 2017⁴; Marković, Peđa J., *Beograd i Evropa 1918–1914: Evropski uticaji na proces modernizacije Beograda*, Beograd, 1992. (у даљем тексту: Marković, P., *Beograd i Evropa...*)

² Wehler, Hans Ulrich, *Modernisierungstheorie und Geschichte*, Göttingen, 1975, 15.

³ О *женском питању* првих година Краљевине СХС више у: Marković, P., *Beograd i Evropa...*, str. 51–64; Прпа Јовановић, Бранка, „Процеси модернизације и положај жене у Србији током XIX и прве половине XX вијека“, *Србија у модернизацијским процесима XX века*, Београд, 1994, str. 361–365.

⁴ Дела Бранимира Ћосића (*Покошено поље*, 1933) и Стевана Јаковљевића (*Смена генерација*, 1940).

⁵ Несрећни однос младе сиромашне девојке и богатог момка био је образац који је узбуђивао јавност, мада није био својствен само тим круговима. Marković, P., *Beograd i Evropa...*, str. 63.

⁶ У штампи се, као седиште, наводе две улице, Краља Петра и Коларчева.

веза, након што је неколико месеци доцније једнострано раскинута и изазвала нелагоду у правосуђу (надлежном министарству и суду), више месеци је служила као тема београдској *жутој штампи* и, коначно, довела до кривично-судског епилога, који је усталасао и „скандализовао“ престоницу. Њене последице широко ће отворити шкакљива питања о флерту, предбрачном сексу, вамп-девојкама (дамама које бескрупулозно мењају љубавнике, најчешће због материјалних разлога), превари и остављању, не изостављајући *заинтересовану публику* по страни и наводећи је да се у процесу који ће уследити *определи*.

Београд, тада још мали град,⁷ чије су градске међе једва допирале до линије са истока одређене Дунав станицом, Новим гробљем и Брегалничком улицом, а са југа Шуматовачком, ивицом Карађорђевог парка, Вајфертовом пиваром и околином Сењачке улице, али истовремено и све динамичнија урбана заједница, биће сведок првог судског скандала, који је у основи имао однос интимне природе којим се бавила најшира јавност. Био је сведок скандала зачињеног љубављу, скупим поклонима, алкохолем, преваром, сексом, оговарањима и подметањима – прве секс-афере о којој ће град *брујати* и која ће надугачко бити пропраћена у најважнијим дневним листовима.

Као својеврсна увертира у први београдски секс-скандал сачуван је у Архиву Југославије занимљив предмет Министарства правде Краљевине Срба, Хрвата и Словенаца, формиран почетком 1924. године. Предмет је инициран дописом од 24. јануара, који је Министарству правде упутио *увређени* анонимни грађанин, потписан са „Један из публике“, а већ 4. фебруара уследила је пријава непознатог судског чиновника. Мада обе анонимне, јасно је назначено да је прву пријаву поднело лице које често користи услуге Првостепеног суда за град (варош) Београд, по свој прилици адвокат, а другу неки виши чиновник (можда и судија) истог суда. Временска блискост двеју пријава јасно сугерише да је аутор друге желео да у поступку испитивања истинитости навода појача ефекат оптужби.

Акти наведеног предмета пружају другачију слику живота суда, институције која се углавном препознаје као строго место које једнима улива наду у проналажење правде, а другима страх од казне. Њиховим представљањем у ширим изводима желимо да дамо увод у једну иако непријатну, ипак сасвим свакодневну причу која ће имати одјек далеко већи од свог значаја, те да ближе представимо садржај дух и језик порука (што је посебно важно због утицаја који ће „непристојни речник“ имати на омасовљавање интереса за *аферу*).⁸

⁷ Почетком 1921. године град је имао мање од 112.000 становника, међутим, он ће се за мање од десет година удвостручити. *Stanovništvo Narodne Republike Srbije od 1834 – 1953*, I, Zavod za statistiku i evidenciju N.R. Srbije, serija B, sveska 1, Beograd, 1953, str. 19.

⁸ Предмет Пов. бр. 17 садржи осам аката: анонимну пријаву (24.1.1924), упит Првостепеног суда за град Београд Градском суду за Београд и Чукарицу (26.1.1924), одговор Градског

Пријаве су теретиле дактилографкињу Првостепеног суда Радмилу Начић за нерад и неодговорност на послу, те за недолично и неморално понашање у граду, али и на радном месту. На основу расположивих података не би се сасвим могла утврдити основаност навода, мада позивање на конкретне сведоке сугерише некакво утемељење. Ипак, не би се могла искључити могућност клевете, или пренаглашавања учињених (не)дела ако су за то постојали разлози, а судећи по будућим догађајима, таквих разлога не да није мањкало већ их је било толико да се не може искључити могућност омање завере.

У пријави упућеној министру др Нинку Перићу⁹ анонимни грађанин навео је како је међу особљем Првостепеног суда видео „ствари које шкандализирају углед поменуте установе квалитетом персонала и његовим понашањем које му не би било дозвољено ни у јавним ноћним локалима“.¹⁰

Грађанин је даље навео:

„Не чуди ме толико што у добу редуцирања чиновника, које често погађа баш сиромашне и поштене особе држите у Вашем ресору девојке – којима је звање званичница Министарства Правде само фирма која их штити, да би ноћу могле оргијати по јавним локалима, својим телом трговати[,] чије свилене моазете¹¹ и свилене чарапе, фурири¹² и парфеме и други луксузи стају месечно више но годишња плата једног факултетски школованог човека, али ме чуди да се те и такве особе, као ругло правде и угледа, које одузимају хлеб сиромашним и честитим особама, држе ту да чине јавне скандале, у сред дана пред публиком, без стида и срама, имао сам прилике да чујем речи: ’курво,

---

суда (1.2.1924), пријаву анонимног чиновника Првостепеног суда министру правде (4.2.1924), белешку са ислеђивања (7.2.1924), реферат секретара суда и изјаву пријављене (8.2.1924) и одговор Првостепеног суда Министарству правде (11.2.1924). Архив Југославије (АЈ), Фонд Министарства правде Краљевине Југославије (63), поверљива архива, фасцикла (ф.) 3. Изводи из докумената дати су изворно, сем када би се без правописних интервенција изгубио смисао. Испуштена интерпункција и екстензије скраћеног текста (осим неприкладног) дописани су у угластим заградама.

⁹Нинко Перић (Бојић, 1886 – Београд, 1961), правник, професор и радикалски политичар. Био је министар социјалне политике (1923), правде (1924), финансија (1926), иностраних дела (1926–1927), просвете (1927), народни посланик, председник Народне скупштине (1927–1928) и Државног савета (1930–1931) и посланик у Букурешту (1935–1936). *Ко је ко у Југославији*, Београд-Zagreb, 1928 (даље: *Ко је ко...*), 112; „Перић, др Нинко“, Министарство спољних послова, *Листа попечитеља и министара иностраних послова од образовања прве владе 1811. године до данашњег дана*, <http://www.mfa.gov.rs/sr/index.php/dipl-tradicija/popocitelji?lang=syr> [16.5.2018]

¹⁰АЈ-63, Поверљива архива, ф. 3, Пријава, 24.1.1924.

¹¹Моазет (средњовековни француски: *moisette*), изворно: крзнени комад, вероватно од јагњеће ноге; могуће врста хајине украшене крзном. „Dictionnaire du Moyen Français (1330–1500)“, *Analyse et Traitement Informatique de la Langue Française (ATILF)*, <http://www.atilf.fr/dmf/> [11.06.2018].

¹²Фурир (француски: *fouffure*) – крзно; крзнени капут; огртач од крзна.

прегледао те Др. Живковић¹³, лечио те Др. Цермановић¹⁴, спавала си са ..... у кафани, продајеш се већ три године, вараш људе да си невина па се продајеш[’], и још пуно таквих ствари од којих је публика црвенела.

Распитао сам се и дознао да се ова јунакиња која не познаје стид а коју сам често ноћу и у зору сретао накинђурену и пијану у друштву таквом и тамо где једној честитој особи није било место зове РАДА НАЧИЋЕВА, да је из овог истог суда била отпуштена једном пре две године због неморала, да је пре неколико месеци била поново отпуштена из истог Министарства опет због свог понашања, да је ово последње време провела у Министарству Просвете одакле је у брзо била такође отпуштена, да поново по трећи пут нађе заштиту у Вашем ресору. Да је једна обична проститутка која ноћу банчи и оргија долазећи често и у канцеларију неиспавана и чупава, да је позната и у друштву у ком се креће, као пустоловка, која већ давно упражњава трговину својом лажном невиношћу, извлачећи на тај начин људима новац, ради чега је и било већ код градског суда тужби. Да се и у суду и на улици својим простачким свађама и скандалозним понашањем, толико експонира да је и суд принуђен да интервенише. Да на дужност више не долази, него што долази и да нема способности ни своје име да напише.

Изненађен да једна особа оваквог жанра и још неписмена, без школе и без икаквих квалификација, може у једном надлештву заузимати место, којој је служба само фирма, да је не би полиција гањала одговорено ми је, да она има на вишем месту у суду ’јакe пријатеље’ и да јој нико не може ништа, и да у канцеларијско време и онда када и дође у суд, проведе на то да ради своје личне и рентабилније послове.

Уверен сам Господине Министре да ћете учинити да се овог бламажа и зла заштити једна угледна установа и њен персонал и да нећете дозволити да

---

¹³ Милутин Р. Живковић (1871–1924), познати београдски гинеколог и акушер, власник клинике намењене имућној клијентели, „Санаторијум Живковић“, у Крунској улици 55. Након што је над санаторијумом активирана хипотека, објекат је 1935. године преуређен у Поликлинику градског поглаварства Београда (сада: Студентска поликлиника), а нови „Санаторијум др Живковића а.д.“ (највећи приватни санаторијум у земљи), радио је у Улици краљице Наталије 84 (тешко оштећен у бомбардовању 1941. године). *Време*, 2.7.1924, 9.11.1924, 26.2.1936; *Правда*, 22.4.1934, 4.2.1937; *Општинске новине*, *Службени орган Градског поглаварства града Београда* (даље: *Општинске новине*), бр. 12, 21.3.1935, 144; *Београдске општинске новине*, *Часопис за комунално-социјални, привредни и културни живот Београда* (даље: *БОИ*), бр. 5, 1935, стр. 332–333; Pišćević, Stanislav, „Razvoj i rad sanitetske službe u NOV i PO Srbije 1941–1945“, *Nastanak i razvoj sanitetske službe u oružanim snagama narodnooslobodilačkog pokreta u Sloveniji, Srbiji, Vojvodini, Kosovu i Metohiji*, III, Beograd, 1989, str. 208.

¹⁴ Др Миливоје Г. Цермановић, специјалиста за кожне и венеричне болести, аутор неколико медицинских публикација. Током рата имао ординацију у Улици Мутаповој 17 и у Краља Александра 84, а од 1929. године на Теразијама 11. Сем приватне лекарске праксе био је и начелник у Министарству социјалне политике и народног здравља, до пензионисања, 24. 8. 1929. године. *Београдске новине*, 19.3.1916, 1.3.1918; *Правда*, 2.8.1929; *Време*, 27.8.1929.

публика преко јавности тражи заштите од вулгарног понашања ових судских питомица.“

Без одлагања, помоћник министра правде упутио је председнику Првостепеног суда пријаву, с молбом да се ствар испита и министарству поднесе извештај. Поступајући по налогу, председник суда Божидар Р. Прокић¹⁵ два дана касније затражио је од Градског суда за град Београд и Чукарицу¹⁶ информацију да ли су пред тим судом подношене ма какве тужбе против Радмиле Начић.¹⁷ У одговору од 1. фебруара 1924. године наведено је да је *Начићеву* тужила извесна Радмила Вучковић због јавне увреде (чл. 213. Кривичног законика), међутим пошто сведоци нису потврдили наводе тужиље, 20. новембра 1923. године донето је решење о обустављању истраге. Постојала је и тужба Видосаве Лазаревић због дела из чл 219. и 210. Кривичног законика,¹⁸ која је још била у раду.¹⁹

Док је трајала преписка између Првостепеног и Градског суда, министру правде стигла је притужба непотписаног судског чиновника:

„(...) Веома ми је непријатно и незгодно што сам принуђен да Вам се обраћам на овај начин и за овакве ствари. Али, у интересу угледа суда, у коме имам част да служим, и у интересу реда и морала – моро сам се одважити на овај корак.

У току прошле године председник суда казнио је трипут Радмилу Начић, пр[а]ктиканта, због нерада и крајње неуредности. У јуну месецу, у очи самог ферија, она се за време канцеларијског рада посвађала са једном својом колегиницом и пред судским особљем, адвокатима и публиком употребљавала речи, које ја овде, по несрећи и мојој и Вашој, морам навести. Окренувши се колегиници, довикнула јој је на сав глас: ’Ко тебе једанпут ј... – тај бежи од тебе; а мене ко ј... – не пушта од себе.’

Сведоци су за овај навод: г. г. М[иодраг] Филиповић, судија,²⁰ Сретен Томић, секретар, Мих[ихаило] Јанковић, инт[ерни] протоколиста и сви писари грађанског одељења.

¹⁵ Божидар Р. Прокић, судија Првостепеног, потом Апелационог и од 1931. године Касационог суда у Београду. Један од оснивача Адвокатске коморе у Београду (1929). Након немачке окупације 1941. године био је један од потписника *Апела српском народу*. *Бранич*, бр. 1, 1925, 15, бр. 7–12, 1929, 145, бр. 1-2, 1931, 76; *Ново време*, Београд, 13.8.1941.

¹⁶ Указом престолонаследника Александра Карађорђевића, од 12. 5. 1919. године, за град Београд и Чукарицу основана су два суда, један којем су у надлежност стављена само кривична ислеђивања и други надлежан за извршење свих осталих послова предвиђених законом о среским и градским судовима. *Службене новине Краљевства СХС*, бр. 41, 20.5.1919, стр. 1.

¹⁷ АЈ-63, Поверљива архива, ф. 3, Упит Првостепеног суда, 26.1.1924.

¹⁸ Лажно оптуживање, опањкавање и повреда части, као и дело клевете. Иначе, Кривични законик који је тада био на снази у изворном тексту донет је још 29. 3. 1860.

¹⁹ АЈ-63, Поверљива архива, ф. 3, Одговор Градског суда, 4.2.1924.

²⁰ Миодраг Филиповић, секретар Првостепеног београдског трговачког суда, од 1922. године судија Првостепеног суда за град Београд, а потом дугогодишњи председник Окружног суда у

Ферије је настало, особље се разишло и тај је скандал тако заташкан. За време ферија, дежурни судија г. Бранко Милићевић,²¹ видећи да ова Радмила неуредно долази на дужност и да излази кад хоће без ичијег питања, молио је Господина Министра да је отпусти из државне службе – и она је у августу отпуштена. Иста је судбина постигла и њену колегиницу са којом се свађала. На тај начин Суд се курталисао једне напасти – али за кратко време.

Почетком децембра прошле године, судија г. Бабић,²² који је, узгред буди речено, добар човек али велики женскоарош – савитла председника да ову Радмилу предложи за повраћај у службу, наводећи при томе да ју је за време ферија г. Милићевић отпустио неправедно. Г. Председник, видећи да је оскудица у персоналу, прими молбу, спроведе Министарству са мишљењем и, наравно, Ви сте је поставили – па још са већом платом но што је раније имала! Тек тада ја сам се сетио оне скандалозне свађе и одмах сам молио г. председника да је предложи за отпуст. Он је био у врло незгодном положају. Пре неколико дана молио је да се постави а сада је имао да тражи отпуст! Разумео сам га и даље по тој ствари нисам инсистирао у толико пре, што сам мислио да ће она после повраћаја у службу умерити своје понашање – бар у суду. На жалост она је постала још гора и распуснија. У канцеларији где ради услед тескобе зграде, са њом су још неколико женских и мушких практиканата. Без икаквог повода, она отпочиње разговоре било да неког грди, или прича своје авантуре, и том приликом употребљава такве изразе да неколико тих практиканата напуштају канцеларију и у ходнику сачекују крај ових свакодневних скандалозних причања.

Пре неки дан дошла је у суд њена рођена мати – једна простодушна сељанка – и питала пандуре да ли јој је кћи дошла у канцеларију. ’Синоћ – причала је она служителјима – моја Рада и њена другарица биле су са два господина у вароши. Сви четворо дошли су кући, ту вечерали *на се богами и напили*. Онако загрејани, отишли су у варош и Рада целу ноћ није дошла кући. ’Кад су јој служителји рекли да она у канцеларију још није дошла, мати је отишла. Наравно, пандури су то одмах испричали практикантима. Тек око 10 часова пре подне Радмила је дошла, и кад јој је неко од практиканата рекао да ју је мајка тражила, она је дрекнула: ’Платиће ми та аспида! Шта има да ме чува?

Београду (1936. године накратко прелази у Смедерево). *Službene novine Kraljevine SHS*, br. 263, Beograd, 23.11.1922, str. 1; *Бранич*, бр. 1, 1932, стр. 50, 52; *исто*, бр. 6, 1935, стр. 313–314; *исто*, бр. 11–12, 1939, стр. 647.

²¹ Бранко Милићевић, судија Првостепеног суда за град Београд (до 1927) и јавни тужилац у Београду (1925). У својству тужиоца подигао је оптужницу против комунистичке делатности Моше Пијаде. Председник Врањског првостепеног суда (1927–1931), па Среског суда у Врању (од 1931). Био је члан Управног одбора Удружења судија са територије Апелационог суда у Скопљу (од 1932). *Бранич*, бр. 2, 1927; *Време*, 27.5.1925, 22.3.1931; *Правда*, 24.11.1932.

²² Момчило Бабић (Београд, 1895 – Београд, 5. 4. 1940), правник школован у Београду и Кану. У Првом светском рату у саставу „Бачког батаљона“ (*1.300 каплара*). Секретар Првостепеног суда за град Београд 1921–1924. Кратко време, 1924. године, секретар Министарства спољних послова и од исте године адвокат. *Бранич*, бр. 4, 1940, стр. 159.

Ја сам слободна. Кад ми се спава, ја ћу да спавам, кад ми се једе, ја ћу да једем а кад ми се ј... ја ћу да се ј...!’

Сведоци за овај навод: чувар зграде, његова жена и сви практиканти који са њом раде.

Мени је част, Господине Министре, умолити Вас да ове наводе проверите – ако хоћете – преко једног од својих инспектора и да потом отпустите из државне службе Радмилу Начић, која због свог неморалног понашања у канцеларији и због крајње неуредности и нерада – не треба више ни једног часа да остане у државној служби.²³

Наредних дана у Првостепеном суду одржано је ислеђивање у вези с анонимним пријавама. Саслушано је више запослених, секретар суда и *Начићева*. Искази нису потврдили наводе притужби, али донекле су пружили слику о Радмилином релативно слободном опхођењу, њеним наступима импулсивности и не баш бираном речнику у таквим ситуацијама (мада ни изблиза онаквим какав је наведен у пријавама). Пред судијама који су водили истрагу М. Ђеловићем и Бранком Јевремовићем²⁴ колега Милорад Бошњакковић изјавио је да од поновног постављања, новембра 1923. године, од Радмиле није чуо нити му је познато да је она у суду или било где „говорила какве погрдне или шкандалозне речи нити да је изговорила наведене изразе поводом доласка у суд њене мајке“. Причала је о својим „авантурама“, али при томе није било безобразних изрза. Говорила је о вези с Тодоровићем, а казала је и да „воли по мало да пије ракије пред ручак или вечеру“, али он је пијану није никад видео. Практиканткиња Анђа Стевчић,²⁵ запослена у истој соби, није чула да је Рада „изговорила речи које су неучтивне и скандалозне“, нити јој је било познато да је при њеном причању било ко морао да бежи из собе. Такође, није јој познато да је мајка изговорила речи наведене у представци Министарства, нити да је Радмила „изговорила речи поводом предњег говора њене мајке“. Лазар Зорић, такође практикант, није чуо ништа у вези с наводим погрдним речима између Раде и њене мајке, а једино је неких месец дана раније чуо да је *Начићева* рекла колегиници Вучковић: „Кад пијем превише ликера дође ми да се срушим.“ Ни колегиница Даница

²³ АЈ-63, Поверљива архива, ф. 3, Пријава, 4.2.1924.

²⁴ Бранко Л. Јевремовић, дипломирани правник и писар Првостепеног суда у Београду (1919), привремени судија првостепених судова у Тетову и Смедереву (од априла 1921), судија Градског суда за Београд и Чукарицу (од краја 1921) и потом Првостепеног суда за град Београд. Од 1927. године председник Првостепеног суда у Велесу, а доцније у Гњилану. Године 1938–39. судија Апелационог суда у Новом Саду, а 1940. године Апелационог суда у Београду. *Službene novine Kraljevstva SHS*, бр. 46, 22. 5. 1919, стр. 1; *Службене новине Краљевине СХС*, бр. 82, 13.4.1921, стр. 1; *исто*, бр. 294, 31.12.1921, стр. 1; *Бранич*, бр. 2, 1927, стр. 40; *Време*, 31.10.1933.

²⁵ Анђелија Стевчић остала је и током тридесетих година XX века у служби *грађанских преписа*. *Правда*, 5.1.1933.

Анђелковић никад није „чула да је Начићева рекла шта непристојно и неучтиво у канцеларији судској“.²⁶

Две колегинице, Наталија Коровјева²⁷ и Берта Пишо, такође су посведочиле да не знају ништа о посредном вербалном спору мајке и кћери, али обе су навеле да су морале једном приликом, због Радиног речника, да напусте канцеларију. Наталија је изјавила: „Познато ми је да је једног дана, пре 3-4 недеље у нашој соби био адв[окат] Дојчиновић²⁸ и разговарао са г-цом Начићевом о тужби коју подигла г-ца Начићева против неког господина кога заступа г. Дојчиновић. Том приликом г-ца Начићева рекла је г. Дојчиновићу неке непристојне речи да је мени било непријатно остати и изашла сам из канцеларије.“ Бертин исказ био је готово истоветан. Колега Душан Станковић сећао се, такође, тог дана: „Знам да је пре 3 недеље, када је г. Дојчиновић у соби где радим разговарао са Начићевом ова њему рекла: 'Мене Риста није силом већ ме је опио'. Даљи разговор нисам чуо. Овај је разговор отпочео између њих двоје када је г. Дојчиновић пред свима рекао да је он заступник Ристе кога тужи Начићева што ју је преварио и обећање да је узме за жену није извршио. Друго ништа нисам од ње непристојно чуо.“²⁹

Јелена Вучковић, с којом је Рада била најинтимнија, дала је нешто више детаља и навела да се сећа да је једном приликом, када су остале у канцеларији само њих две и колега Зорић, „читајући новине Б[еоградски] Дневник³⁰ у коме се пише о њој и Ристи Тодоровићу, у шали рекла да ју је Риста у ликеру дао прашак и да је од њега добила вољу да се брука“. Неку другу непристојност Јелена није никада чула, као што јој није било познато да се Рада икад „рђаво“ изражавала о мајци, која јој понекад „доноси у подне ручак у канцеларију“.³¹

Сутрадан, 8. фебруара 1924. године, о владању и раду Раде Начић изјаснио се секретар суда, Момчило Бабић. Он није „никада приметио ничега непристојног нити шкандалозног у њеном понашању и говору“. О сцени приликом доласка адвоката Дојчиновића у канцеларију преписа није ништа знао. У вези с тим додао је да се таква сцена не би могла десити да је Дојчиновић, „као интелегентан и васпитан човек поштовао наредбу која је стављена на вратима преписа и по

²⁶ АЈ-63, Поверљива архива, ф. 3, Белешка са ислеђивања, 7.2.1924.

²⁷ Потом запослена у рачуноводству истог суда, касније названог Окружни суд у Београду. *Правда*, 5.1.1933.

²⁸ Адвокатски приправник Милосав Дојчиновић (од 1931. године адвокат). *Бранич*, бр. 3, 1931, 142; *Политика*, 16.5.1924.

²⁹ АЈ-63, Поверљива архива, ф. 3, Белешка са ислеђивања, 7.2.1924.

³⁰ Реч је о листу *Цицварићев београдски дневник*, насталом 1922. године, цепањем редакције *Београдског дневника*. Крста Цицварић (Никојевићи, 1879 – Београд, 1944), анархосиндикалистички активиста, антисемита и новинар. Због контроверзног стила писања сматра се оцем српске *жуте штампе*. Партизани су га, под оптужбом за колаборацију, стрељали без суђења. *Два века српског новинарства*, група аутора, Институт за новинарство, Београд, 1992, стр. 349

³¹ АЈ-63, Поверљива архива, ф. 3, Белешка са ислеђивања, 7.2.1924.

којој је публици забрањен улазак у ту собу“ и да није повео разговор „коме ни мало није било места у соби где ради судско особље“. Бабић је био уверен да је Радмилу разговор „о човеку против кога је повела кривични спор и са заступником тог човека као девојку сасвим обична образовања и васпитања, а поред тога и доста наивну[,] могао изазвати да каже и оно шта не сме“. Завршавајући реферат секретар је навео да је Радмила Начић „као радник добра и релативно у односу према другим дактилографкињама којима сада суд располаже, она је најбоља, највише предмета израђује и најпоузданија је“³²

Истога дана истрага је завршена саслушањем Радмиле Начић:

„Пре три недеље у подне пред излазак из канцеларије дошао је у собу преписа где ја радим г. Дојчиновић заступник г. Тодоровића противу кога сам ја поднела тужбу.

На питање званичника Бошњаковића упућено г. Дојчиновићу: шта је било са тужбом коју сам дигла против Тодоровића г. Дојчиновић је одговорио и продужио затим и даље ствар о томе обраћајући се и мени. У томе говору рекао ми је ’Ви нисте мали и зашто сте се дали да Вас превари Риста.’ То ме је наљутило и изазвало да му одговорим: ’Риста је подао и нитков и искористио је моменат да ме опије и тако да ми одузме невиност.’ Друго му ништа нисам рекла. Ја не знам да ли је то био повод изласку из осталих собе јер ја нисам ни приметила пошто сам мислила да они излазе из собе пошто је подне зато су и били обучени.

Са г-ђом Вучковић често ручавам заједно и том приликом разговарамо интимне ствари. Да ли сам ја тада њој што говорила што не треба да се каже у друштву ја не знам, јер у поверењу према њој и због наших интимних односа ја на то нисам ни обраћала пажњу.

Мати ми сваког дана доноси 4 године ручак у канцеларију. Мати ме никад није грдила нити сам ја икад и помишљала да би могла о њој рђаво да се изражавам.“³³

По окончању ислеђивања председник Првостепеног суда известио је Министарство правде да је Радмила Начић била, по захтеву дежурног судије, јула или августа претходне године, отпуштена из службе због свађе с једном колегиницом, а да је за практиканта поново постављена децембра 1923. године по одлуци тог министарства, те је даље наставио:

„(...) О владању и понашању г-ђице Начићеве ван суда не знам скоро ништа. Чуо сам да се је била верила са неким трговцем, па је та веридба покварена, и да је због тога она против тога свог вереника подигла кривичну тужбу код

³² АЈ-63, Поверљива архива, ф. 3, Реферат секретара Суда, 8.2.1924.

³³ АЈ-63, Поверљива архива, ф. 3, Изјава Радмиле Начић, 8.2.1924.

градског суда за ислеђење. Чуо сам такође да је због кварења те веридбе против тога трговца поведена кампања преко неког листа, али те написе нисам читао. То је све што о њеном животу ван суда знам.

У канцеларији пре отпуштања свађала се са једном колегиницом, и при тој свађи, како изгледа, није бирала изразе, те је због тога била и отпуштена. Од како је поново ступила у службу, по обавештењима која сам добио, понашања је много бољег. Истина, као што се види из приложених саслушања, она је опет у једној дискусији са г. Дојчиновићем, адв[окатским] приправником, употребила изразе које једна лепо васпитана девојка не употребљава. Исто тако и приликом једног интимног разговора са једном колегиницом ван канцеларијског времена послужила се је изразима који показују да њен речник није много пробран. Али све то онако како је бар утврђено у приложеним саслушањима далеко заостаје иза онога како је она представљена у приложеним пашквилама.

Као радница г-ђица је од свих садашњих дактилографкиња у суду најбоља.

Због тога што суд нема добрих дактилографкиња и што их није могао добити месецима услед мале плате, дао сам мишљење, кад сам упитан из Министарства Правде, да се г-ђица Начићева постави и само са тог разлога и сада мислим да је треба задржати у служби. Ако би у Министарству били другог мишљења молим да се на њено место постави добра дактилографкиња.

Суд овај има четири писаће машине, а према послу требало би имати бар пет, али ни за ове четири машине нема извезбаних практиканата, и на једној од њих сада нико и не ради.

У суду сада препис се највише врши преко судских притвореника, јер по слабој писмености већине садашњих практиканата препис се не би могао никако на време свршавати, и суд би се претрпао (...).³⁴

* * *

Иза неколико архивских докумената крила се несвакидашња прича, из које ће се изродити нетипично суђење, праћено огромном пажњом београдске публике, жељне скандала у маниру енглеских сензација. Суђење које „кроника београдских судова“ није до тада запамтила отпочело је 14. маја 1924. године. Тога и наредна два дана у Првостепеном суду за град Београд одвијао се процес против трговца Ристе Тодоровића, кога је дактилографкиња тог суда Радмила Начић теретила за дела из чл. 188. Кривичног законика, односно за „одвођење и дефлорацију“ („одвођење“ девојке, с преваром и обећањем да ће се њоме венчати). Свакако да то није био први случај суђења по чл. 188, јер је „одвођења“ и обљубљивања уз превару, па и процеса изазваних тиме, било и раније да су

³⁴ АЈ-63, Поверљива архива, ф. 3, Одговор Министарству правде, 11.2.1924.

неки од њих ушли и у правну литературу.³⁵ Међутим, то је било прво суђење које је сензационализмом изазвало енормну пажњу јавности, које је београдску чаршију дигло на ноге, стотине заинтересованих посматрача навело да се тиска око препуне суднице и којим ће најтиражније новине више дана пунити ступце, описујући ток процеса и *пикантне* изјаве супротстављених страна.³⁶

Суђењу је претходила љубавна сторија и њен крах, узавреле страсти након раскида везе, које су укључивале размену неприкладних порука и покушаје дискредитовања друге стране (путем анонимних пријава против Радмиле и написа у таблоидним новинама усмерених против Ристе) и, коначно, тужбу, која је, по свему судећи, довела до притиска на сведоке. Према елементима од којих је саткан поменути случај и вансеријском интересовању јавности могло би се очекивати да су актери афере важне личности епохе. Међутим, реч је о сасвим обичним грађанима. Према документима, Радмила Начић рођена је 14. јуна 1902. године у Крагујевцу. Родитељи Михаило и Милка омогућили су јој да заврши основну (четворогодишњу) школу и дактилографски курс. Године 1921. доселила се у Београд и запослила у Првостепеном суду, а деценију након афере, удала се за Миодрага Михаиловића.³⁷ Други главни актер Риста Тодоровић рођен је 4. марта 1882. године у Варварину од оца Димитрија и мајке Јулијане. Постао је трговац и у Београду је развио посао. Још пре суђења, у јесен 1923. године, оженио се Десанком Јовановић (рођеном 1894. године). С њом је 10. октобра 1925. добио сина Миодрага, да би се у априлу 1940. године развео.³⁸ Међутим, откуд уопште веза младе девојке и Крагујевца и момка већ временског београдског трговца?

³⁵ Пример таквог суђења, око чије су се пресуде различито изјаснили Апелациони и Касациони суд, збио се 1894. године у Неготинској крајини. Неки Јон из Малајнице, према оптужби, без знања мајке, одвео је малолетну Јону Белић у намери да се венча с њом, „па је на варљив начин обљубио а за тим отерао“. Првостепени и Апелациони суд су га осудили на годину и по затвора, чему се Касациони суд успротивио. Међутим, Апелациони суд је Касационом протумачио заблуду, те је пресуда ипак остала на снази. *Нова збирка начелних одлука одељења и опитних седница Касационог суда: Грађански законик, Законик о поступку судском у грађанским парницама, Трговачки и Кривични законик*, ур. Стеван Максимовић, Пожаревац, 1894, стр. 322–324.

³⁶ Сви наводи у вези са суђењем биће, уколико то напоменом није другачије назначено, базирани на текстовима дневних новина: *Политика*, 15.5.1924 и 16.5.1924 (*Једна скупа љубав*), 17.5.1924 (*Г. Тодоровић је ослобођен*), 18.5.1924 (*Београдска недеља*); *Време*, 15.5.1924 (*Београдски трговац оптужује се за одвођење девојке*), 16.5.1924 (*Љубавница или „жена на пробу“*), 17.5.1924 (*Још један буран дан у суду*); *Правда*, 15.5.1924 (*Суђење г. Р. Тодоровићу*), 16.5.1924 (*Други дан претреса г. Тодоровићу*), 17.5.1924 (*Г. Риста Тодоровић ослобођен*).

³⁷ У новинама је дата нешто измењена слика, по којој је Радмила завршила пет разреда гимназије, а у Београд се преселила 1919. године. *Цицварићев београдски дневник*, Београд, 15.12.1923.

³⁸ Историјски архив Београда (ИАБ), Картотека житеља Београда, лични картон N05_0623 (*Начић, Радмила*); исто, лични картон T13_1136 (*Тодоровић, Риста*).

Рада Начић се 3. јуна 1921. године, у намери да нађе посао, преселила у Београд, код сестре Лепосаве и зета Михаила Јовановића, кројача, који су становали у Доситејевој бр. 31, у скромном, чак сиромашном окружењу. Потрага за послом окончана у новембру исте године ступањем у службу Првостепеног суда за Београд, на месту дактилографкиње. У исто двориште у Доситејевој доселио се, у октобру 1922. године, старији, али добростојећи трговац Риста. Све стране које ће се појавити у потоњем процесу сагласне су у неколико чињеница – Рада и Риста су се запазили, зближили и међу њима се развила веза. Оно у чему ће се оштро разићи актери афере и сведоци јесте какве је то врсте везе била.

Рада Начић

Према Радмилином сведочењу, Риста је тражио од њене сестре да их упозна, био је у тим захтевима насртљив и већ после неколико дана изјавио је „свечано да ће је верити“. Уследио је период коректних односа пара, а Риста је Раду обилно даривао разним поклонима. Тако је било до 15. децембара 1922. године, када је Риста навратио у посету док је Рада била сама. Започео је „љубавни разговор“ и убрзо је послао Раду у свој стан да донесе „неки пакетић“, у којем су биле две боце ликера³⁹ и колачи. „На молбу свога пријатеља, пошто иначе слабо пије алкохол, Радмила је попила три винске чаше ликера, од чега се убрзо осетила пијана. Тада ју је Риста, љубећи је и говорећи јој да ће она остати вечито његова, ухватио преко паса и однео је у свој стан, где је учинио све што је хтео.“

³⁹ Ликер „шатрез“. Цицварићев београдски дневник, 4.1.1924.

Пошто је дошла себи, Рада је схватила шта се десило. У очајању је заплакала и претила да ће убити Ристу и себе, међутим он је утешио уверавајући је да ће се њих двоје венчати. Потом је Рада наредних једанаест дана остала у Ристиној соби док јој он није изнајмио стан у Позоришној улици бр. 8. Ускоро је Тодоровић из пословних разлога отпутовао у Милано, одакле се јављао дописницама на којима је, уз остало, стајало: „Увек вас се сећам из овог суморног места“, „Шаљем вам пуно, пуно – зна се“ или „Још увек се држим дате речи“. Када се Риста вратио из Италије „они су живели неколико месеци па је онда он оставио“, да би се нешто касније оженио другом девојком. Због свега тога Радмила је подигла тужбу, оснажујући је уверењем два лекара о свом девичанству пре 15. децембра.⁴⁰

Виђење Ристе Тодоровића било је другачије: „Никад ми није пало на памет да је погледам а немоли да је верим.“ Рада се „натурала“, користећи сваку zgodну прилику да му дође у стан: „Једно време (...) није било сата да не дође у моју собу, чим само види да сам ја ту.“ Риста каже како је говорила: „Ја сам газдарица свога тела“, а пред путовање у Италију пребацивала му је како је се неће сетити због тога што је она сирота девојка. Да би је разуверио Риста јој је из Милана слао дописнице, али у њима није било ничег што личи на *обећање*. У реченици „ја се још увек држим дате речи“ мислио је на обећање да се јави из Италије, а не на венчање. Сумњао је да је Радмила доцније на тим *картама* нешто дописивала, али показало се да је текст неизмењен.

Риста није крио да је „живео“ с Радом, и потврдио је да је до интимног контакта дошло, али тек 20. јануара 1923. године, када се вратио с путовања: „она је дошла у мој стан и улагивањем, гестовима једне блазиране женске, успела је да остане код мене преко целе ноћи“. Након тога, како му је Рада била превелики терет, а њених љубавних услуга није хтео да се одрекне, Риста је изнајмио и намештајем опремио стан у Позоришној бр. 8, где је посећивао и даривао поклонима и готовином. Тако је за неколико месеци потрошио двадесетак хиљада динара, што је била вредност готово трогодишње плате коју је Радмила добијала у суду (600 динара месечно), или двадесет плата доброг занатлије запосленог у неком предузећу. Риста је сматрао да љубавна веза с Радмилом није постојала, већ да је то био само однос у којем је он плаћао сексуалне услуге, а о веридби и, нарочито, насилној обљуби, није могло бити ни речи.

Раскид везе и Ристина женидба дубоко су озлоједили Радмилу. Она му је ускоро послала више увредљивих писама, писаних тако *безобразним* и *скаредним* речником да ће њихово читање, доцније, на суђењу, изазвати *згранутост* публике и излазак појединаца из сале. Радмилин емотивни крах, по свему судећи, временски коинцидира са сукобом који је имала са колегиницом, због којег је

⁴⁰ Уверење су, након прегледа, на којем је инсистирао Риста Тодоровић, издали др Јаша Фатић и др Душан Берић. *Цицварићев београдски дневник*, 30.12.1923.

привремено остала без посла (лето 1923). Неколико месеци касније уследила је кривична тужба, а потом, од краја исте године и Радмилино настојање да Ристу јавно дискредитује написима (фелтоном) који су, у вези с њиховом љубавном афером, објављивани у листу *Цицварићев београдски дневник*,⁴¹ те очигледан Ристин *противудар*, оличен у два анонимним пријавама Министарству правде.

Радмила је од Првостепеног суда тражила да за „изгубљену девојачку част“ Риста буде кажњен са 210.000 динара и десет година робије. Како суд дуже време није донео решење да се оптужени стави у притвор, она се жалила Апелационом суду, који је предмет проследио Касационом суду. Сматрајући да има основа за суђење, Касациони суд је 5. маја 1924. године наредио да се Тодоровић притвори и изведе пред суд. Тако је пред судским колегијумом Првостепеног суда, који су чинили председавајући Ђорђе (*Политика* пише: Коста) Костић⁴² и чланови Милутин Петровић и Рада Никодијевић, отпочео кратак процес, који ће неколико дана увесељавати београдску публику и читаоце дневних новина.

Београдски скандал подсећао је на енглеске процесе у којима су преварене веренице тужиле своје несуђене мужеве. Британско законодавство било је строго према мушкарцима који би некој девојци обећали да ће је узети за жену, а онда је оставили. Такви вероломници осуђивани су на високе новчане казне, у корист напуштених вереница. То је, према писању *Политике*, довело дотле да се појавио слој „професионалних напуштених жена“, које су „намамљивале“ мушкарце да се у њих заљубе и да им саставе неко писмо пуно обећања, па онда чиниле да их ти мушкарци оставе како би их тужиле (ради одштете или приморавања на брак).⁴³

У београдском скандалу правничко умеће сучелиће адвокати који су били не само запажена правозаступничка имена већ и лица која су оставила дубљег трага у животу Београда. Страну тужбе заступали су Драгољуб Тодоровић⁴⁴ и

---

⁴¹ У тим новинама од децембра 1923. до марта 1924. године, у више од 40 наставака, излазио је роман о несрећној девојци Радмили, коју је преварио обесни богати трговац Риста Тодоровић. Новине су причу најавиле као: „(...) тужну историју једне сироте девојке, коју је један трговац са Теразија одвео, опио, упропастио и оставио на улици. Овај је роман у толико интересантнији што ће се у њему у правој боји илустровати малициозно схваћање морала и перверзитата наших трговачких кругова“. *Цицварићев београдски дневник*, 11. 12. 1923. година. Сасвим је могуће да је подстицај за такве написе у штампи дао Радмили тим адвоката.

⁴² Коста је постао судија Првостепеног суда 1900. године, а Ђорђе је био судија у време афере. *Бранич*, бр. 7–8, 1900, стр. 351; *Време*, 13. 2. 1925.

⁴³ *Политика*, 15. 5. 1924.

⁴⁴ Рођен у Београду 1898. године (отац Младен, најпре абаџија, а потом првак Народне радикалне странке и народни посланик). Добровољац у Првом светском рату. Школовао се у Француској. Службовао у Београдском варошком суду, па отворио адвокатску канцеларију. Истакнути члан Југословенске радикалне заједнице. Године 1936. именован за потпредседника града

Светолик М. Гребенац,⁴⁵ а одбрану су износили Витор Крстић⁴⁶ и Михаило С. Дојчиновић.⁴⁷

Први дан суђења, током кога ће се изјаснити тужила и њени заступници, оптужени и више сведока обе стране, већ је привукао велику пажњу јавности. Сва седишта за публику била су заузета, а још већи број грађана стајао је у сали. Међу публиком био је готово сав персонал суда, четири судије, а појавиће се и Марко Ђуричић, председник посланичког клуба Радикалне странке и један од најповерљивијих људи Николе Пашића.⁴⁸ Пред оптуженим Тодоровићем, приметно задриглог врата, али обученог у лепо одело и дубоке шими ципеле, и Радмилом Начић, сувоњавом лепом девојком, ситног, напудраног лица, председавајући је читањем тужбе отпочео уобичајени судски поступак, упознајући скандала *гладну* публику с детаљима спора.⁴⁹

Уследило је обраћање заступника Гребенца, који је изјавио да тужила остаје при наводима тужбе и захтевом за обештећење (200.000 динара као накнаду за „обешчашћење“ и 10.000 динара „за учињене парничне трошкове“). На позив судије устала је видно узбуђена Радмила. На питања је одговарала слободно, али се често „губила“. Она је описала околности сусрета са Ристом, вечери у

Београда (за мандата председника Владе Илића). *Општинске новине, Службени орган Градског поглаварства града Београда*, год. 54, бр. 18–19, 1936.

⁴⁵ Гребенац (Ваљево, 1887 – Београд, 1957), адвокат и новинар, учесник балканских ратова и Првог светског рата, током Другог светског рата заробљеник у Нирнбергу. У Београду, на Облилићевом венцу, између два рата, имао је ортакчу адвокатску канцеларију. Заступао је одбрану на суђењу Моши Пијаде (1925). Милорад Радојчић, „Ваљевски јавни правозаступници до Првог светског рата“, *Гласник*, бр. 42, Ваљево, 2008, стр. 38–39; *Време*, 27.5.1925; *Ко је ко...*, 40.

⁴⁶ Након правног факултета био је у полицијској служби на Космају, у Београду и Лебану. Начелник среза у Кривој Паланци (1912), секретар Начелства у Скопљу (1913) и Ђевђелији (1914. и 1918–1919), током рата у Солуну помоћник шефа јавне безбедности, потом начелник округа у Колашину (1919), па шеф кабинета у Министарству унутрашњих дела. Након распада радикалско-демократске коалиције, крајем 1922. године, пензионисан је и отворио је адвокатску канцеларију у Београду. Од 1932. године потпредседник Општине града Београда. *Време*, 25.11.1930; *Општинске новине*, год. 50, бр. 19, Београд, 12.5.1932, 289; *БОН*, год. 50, бр. 4–5, 1932, стр. 256.

⁴⁷ Дојчиновић (1881–1944), син трговца из Крушевца, старији брат Уроша Дојчиновића, рударског инжењера, драмског писца и преводиоца и Милосава, доцније адвоката (истог оног који се вербално расправљао у канцеларији Р. Начић). Након рада у крушевачком суду (писар око године 1908) најпре је био адвокат у Крушевцу (током Првог светског рата), а потом у Београду. *Српске новине*, Београд, 1908, 1; *Српски биографски речник*, том 3, Д–З, Нови Сад, 2007 (даље: *СБР*), 337; *Правда*, Солун, 29.4.1917, 1; *Правда*, 1.11.1932, 11; Милорад Сијић, *Значајни људи Крушевца (1833–1944)*, Крушевац, 2012, стр. 38, 337–338.

⁴⁸ Марко Ђуричић (Ваљево, 1861 – Карлове Вари, 1926), судија и политичар. Од 1902. године председник првостепеног суда у Београду, касније касациони судија, министар правде (1921, 1925–1926), министар припреме за Уставотворну скупштину (1924) и социјалне политике (1925). *СБР*, стр. 668–669.

⁴⁹ Занимљиво је, мада каузалну везу не можемо потврдити, да се гротескни лик кожарског трговца и почасног конзула *Никарагуе*, из Нушићеве драме „Госпођа Министарка“, такође зове Риста Тодоровић.

којој се опила и била „однета“ у његов стан, и њихове љубавне везе. На питање да ли је била свесна „у моменту обљубе“, она је кроз сузе одговорила да јесте: „Ја сам, и ако пијана, осетила бол и трагедију своју. Али нисам имала снаге, била сам сва обамрла. Глава ме је силно болела.“ На занимање судије зашто је наредних једанаест дана провела у Ристином стану иако је могла побећи у његовом одсуству, Радмила је изјавила: „Кад сам се оне ноћи пробудила (...) ја сам повраћала. Глава ме је много болела. Било ми је дошло да се убијем. Тада је он [Риста] рекао (...) да се умирим и да ми неће бити ништа. Рекао је да ће се са мном венчати. Шта сам друго могла него да послушам.“

Риста Тодоровић

Док је Радмила одговарала на питања, оптужени Тодоровић „мирно слуша и једе бомбоне“. Када је изведен да одговара, Риста брзо говори, прелазећи са једне теме на другу, не збуњујући се и не дозвољавајући да у унакрсном испитивању буде „утеран у лаж“. Риста је тврдио да је случај инсцениран, да се Радмила њему наметнула, а када је на везу пристао, да је он у њој поклонима заправо плаћао сексуалне услуге, те да никаквог обећања брака није било. Гребенац је покушао да дискредитује Ристину тврдњу да је први однос са Радмилом имао

20. јануара (1923), тиме што се датум времена проведеног са „јавном женском“, како је Тодоровић представио Раду, не памти: „И кад човек проведе једну ноћ са таквом женском, ми то, господо, из искуства знамо (смех), такви се успеси не бележе у нотес и човек се тешко сећа и месеца а камо ли датума.“ Међутим, Риста је догађај повезао с датумом повратка из Италије, записан у пасошу.

Судија је инсистирао на поклонима, односно њиховој претераној вредности, међутим Тодоровић се правдао говорећи: „Ја сам онда био нежењен (...) и имао сам рачун, требала ми је, господо, жена.“ На примедбу судије да је то много, Риста је одговорио да је плаћао „као и други људи“, да би судија Костић, уз смешак и кикотање публике у сали, закључио: „Знам, знам, али постоји уверење да се то може добити за мање паре.“

Током суђења било је испитано више од петнаест сведока.⁵⁰ Њихови су искази, што је сасвим разумљиво, били не само различити већ и контрадикторни. Радина сестра, Лепосава сведочила је у њену корист, и „један трговачки помоћник са шими ципелама“. Нарочито повољан исказ за тужилу дала је Даница Влашк(ов)ић, која је тврдила да је била присутна када је Риста, загрливши Раду, изјавио да је она његова вереница и наставио: „Ми овако по старински (...) прво жену у кућу, па онда венчање.“ Међутим, он је изјавио како ту особу никада није видео. Кројачки радник Стаматовић сведочио је како је Риста често долазио у стан Радиног зета, па тамо и ручавао, а кад је представљен као будући зет, није се томе опирао. Остало двоје-троје сведока тужбе нису умели ништа одређено да кажу. Радмилина одбрана намеравала је да позове још два, потенцијално важна сведока, зета Михаила Јовановића и др Стојимировића,⁵¹ али суд то није дозволио, јер је током претходног претреса донео одговарајући закључак.

⁵⁰ Током два дана расправе испитани су: Драгомир Ђурчић, раније трговачки помоћник код оптуженог; Радмилина сестра Лепосава Јовановић и пријатељица Даница Влашк(ов)ић, чиновница из Панчева; Јован Стаматовић, кројачки радник који је раније становао код Радиног зета; извесни Тоша Тодоровић; Јордан Давидовић, трговачки помоћник у Тодоровићевој радњи; Вукашин Брна(њо)шевић, раније трговачки помоћник код Тодоровића; Видосава Лазаревић код које је Рада становала у Позоришној (данас: Француска) бр. 8; Милован Спасојевић, станодавац Начићевој од маја до августа 1923; Михаило Крстић, чиновник Министарства аграрне реформе; Милица Трифуновић, практиканткиња Првостепеног суда; Јеврем Солдатовић, ортак оптуженог; Руго Полети, деловођа у радњи колеге трговца Спасојевића; Ненад Јегд(л)ић, месар, познаник Радиног зета, који је од јесени 1922. године живео у Тодоровићевом стану, као и Јегдићева супруга Наталија; Драгољуб Протић, Ристин пријатељ, шеф правног одсека Министарства саобраћаја и бивши председник суда; Милосав Дојчиновић адвокатски приправник и део тима одбране.

⁵¹ Вероватно психијатар др Душан Стојимировић, лекар и управник Душевне болнице у Београду и један од напризнатијих „практичара“ у граду. Стојимировић је рођен 1870. у Смедереву, гимназију завршио у Београду, а медицину студирао у Бечу; у периоду 1896–1908 радио у више места у Србији, да би онда ступио у Државну болницу за душевне болести у Београду. Након пензионисања 1932. године отворио приватни душевни санаторијум „Др Стојимировић“ у Београду, Звечанска бр. 4. *Правда*, 6.2.1933; 12.6.1933; *Време*, 22. 5. 1932.

Сведоци одбране били су грубљи, али и забавнији за све бројнију публику у судници. Они су настојати да дискредитују Радмилу, да је прикажу као лажливу „лаку женску“, готово проститутку, која је у Ристи видела добру прилику, „сигурног човека“ у материјалном смислу и начин да путем везе с њим „пошто пото дође до новца“. Трговац Спасојевић изјавио је: „Та женска не зна за стид (...) Усред бела дана она изађе на терасу само у кошуљи и тако искупља децу на улици која јој добацују све могуће сокачке вице“ и наставио је исказ на начин који се „у новинама не може написати“, али је зато изазвао „доста смеха“ присутних. Радмила је тог сведока неколико пута збунила приговорима, „да није стигао ни једне да проговори“. Међутим, „после једне такве победе она је почела задовољно да се вртка враћајући се на место“, због чега је била озбиљно опоменута.

Други дан претреса донео је још већу радозналост публике. Ходник је био препун света, који се тискао и из новина упознавао са случајем. Они који нису били присутни првог дана нису само читали, већ су се и распитивали код *верније* публике. Одација (вратар) Ђорђе, имао је пуне руке посла да одржи ред. Након што су врата суднице отворена, улазило се „на врат на нос“. Гурање је било неподношљиво. „Једна госпођица умало што није закукала кад се нашла прикљештена на прагу, одакле није могла да се макне читав минут ни на једну ни на другу страну.“ Ни публика која *се дохватила* седишта није у сали могла седети, пошто су они на ногама дошли до самог оптуженог, готово га окруживши.

Иако је и одбрана имала сведоке који нису ништа одређено могли, или хтели рећи (станодавац Полети није знао ко је Радмили плаћао закуп његовог стана, мада је евидентно да она то није могла од своје зараде), ипак је неколико њих било веома речито у заступању Ристе Тодоровића. Њихово опште место је да је Радмила неморална особа која је хтела да искористи Ристино богатство, да су њене намере биле нечасне, да је слободног понашања и спремна на лаж, исказали су сумњу у лекарска уверења која су сведочила о њеном девичанству и мање или више директно оптужили је за проституцију.

Најсликовитије је било сведочење месара Ненада Јегд(л)ића, добро угоје-ног господина „изгужваних масних панталона“. Сведок је одраније познавао Радиног зета, који му је у јесен 1922. године помогао да изнајми стан код Ристе Тодоровића. Већ тада, приликом првог сусрета, у зетовом стану, Радмила је „истрчала из собе где се купала“ и пружила Јегдићу мокру руку. „Ја, право да вам кажем, не хтедох да је ухватим за шаку, пошто нисам знао како се и куда се то она купа, него је дохватим онако, видите, изнад шаке (...) Била је тада само у кошуљи.“ Те речи изазвале су „веселост код публике“. Јегдић је даље причао како је Рада волела да се појави „деколтована“, односно полунага, и како се без срама „молује пред огледалом“, чак и у његовом присуству. А кад би завршила „са тим лицкањем, почне ти та женска да игра и пева: *Јој докторе,*

срце ме боле!“ Ради дочаравања публици, гојазни Јегдић се дохвати испод свог стомака и заигра у ритму песме коју пева, на шта је читава сала, укључујући и судије, праснула у смех. „А затим би се“, настављао је сведок „навалила на диван па би онда почела да цвокоће ’Јој Борићу, где си сад?’⁵²“ На питање суда како је тако моралан човек могао да буде у соби где се тужилца тако понашала, Јегдић је одговорио: „Зашто не би, господине, гледао цабе позориште? Ко вам то даје?“, изазвавши наново веселост публике. Сведок је још навео да му је Радмила говорила како је имала више љубавних веза, из којих је добила мноштво поклона, а исказ мужа подржала је месарева супруга Наталија. Међутим, Радмила је изјавила да сведоке не познаје.

Након исказа комичног Јегдића, током којег публика у сали није престајала да се смеје, уследило је испитивање Ристиног пријатеља и бившег судије Драгољуба Протића, који је срео Начићеву у Тодоровићевом стану (док му је, наводно, *досађивала* непрестаним присуством), али није могао без сумње да је у суду препозна. Потом је сведочио адвокат Милосав Дојчиновић, који је изјавио како му је Радмила рекла да се Ристи „добровољно подала“, додавши да би за њу била срамота да је превари „један такав ’матори кеша’“. Исказ је зачинио изјавом како Радмила „има једног младог студента медицине са којим води љубав“ и *цитатом*: „Ала је то фини дечко, рекла ми је тада цум кисн!⁵³ Ону матору кешу (...) не могу просто ни да гледам. Но ипак ћу га тужити ако ми не да 40 хиљада динара. Да ви знате како ја умам!“ Међутим, Радмила је изјавила да сведок лаже.

Након краће паузе, у судску салу успело је ући још посетилаца. „Поред задриглих вратова богатих трговаца види се неколико нових женских лица, два виша официра и све судско особље, које је, пошто је већ пола дванаест, напустило канцеларије.“ На питање председника суда да ли Радмила има нешто да дода, мимо речи својих заступника, она је дрхтавим гласом прочитала: „Он ме је онеспособио за будући живот, јер ко ће узети туђу наложницу? Молим суд да казни Ристу да би могао послужити београдским бонвиванима за пример.“ На то се из публике чуло: „А дамама? А фаћкалицама?“

Заступник тужбе, Драгољуб Тодоровић, тражећи исказ још два сведока, навео је како је градски суд веома слабо водио истрагу, дозволивши оптуженом да остане на слободи, што је он, као богат човек искористио за поткупљивање сведока и притиске. Међутим, суд тај захтев није прихватио. У поподневном заседању говорили су заступници одбране. Адвокат Крстић чудио се закаснелом подизању оптужнице – након скоро годину дана од 15. децембра – а садржај

⁵² Према речима сведока Радмила је код Борића ишла сваког петка. Могуће је да се у инсинуацији ради о др Душану Борићу, лекару интернисти, доцније професору Медицинског факултета и аутору више медицинских научних радова. *Правда*, 8. 10. 1934, *Време*, 14. 4. 1940.

⁵³ *Zum küssen* (немачки) – уз пољубац.

тужбе поредио је са биоскопом: „четвртог дана после познанства Риста тражи руку г-ђице Радмиле. Као у каквом роману“. Уверење о девичанству од 22. новембра 1922. године сматрао је неважним, јер је Радмила „могла имати од онога дана до 15. децембра бог зна колико трагичних ноћи“, а запитао се и који би то вереник своју вереницу „после дефинитивног споразума о браку слао лекарима на преглед“, који су такође млади људи, што је изазвало нови смех у публици.

Други заступник одбране Дојчиновић говорио је дуго и надахнуто. Његов говор ће заправо осликати дух времена и објаснити вероватно надахнуће суда приликом доношења пресуде: „На вашу одлуку (...) чека иза судских врата, на престоничкој улици, читав женски свет послератног схватања, који је спреман да хвата на љубавни лепак интелигенцију, новчану аристократију, политичаре, банкарe и да их доводи овде на оптуженичку клупу. Зато је пресуда по овом предмету врло значајна и положај суда врло деликатан.“ Даље је Дојчиновић негирао акт „одвођења“ и прочитао два Радмилина писма, „пуна безобразлука“, која је она упутила Ристи након што је остављена. Након тога суд је закључио расправу, најављујући пресуду за сутрадан.

Дана 16. маја 1924. године о Ради и Ристи није се расправљало само у судници. Читаво пре подне и поподне о случају се расправљало по кафанама, на улици, у кућама, „на сваком месту где се новине читају“. Нарочито су се тим питањем занимале старије нежење: „Јер, збиља, ако суд каже да је г. Риста крив, ко зна шта ће са њима бити кроз месец дана, кроз пола године...“ Међутим, и поред таквог интересовања, нико није могао веровати „да ће онолико света доћи у суд да чује реч правде“. Иако је читање пресуде било заказано за пет сати поподне, судски ходници почели су да се пуне још око три. Они који су предвидели да ће бити гужве поранили су да заузму место. Ускоро су сва три ходника била дупке пуна. „Измешале се елегантне тоалете и скупоцени шешири са гојазним трбусима трговаца, који су се по бог зна који пут, знојили и брисали.“ Одација је пред вратима суднице умиривао свет, који је већ показивао знаке протеста. Пресуда се очекивала још пре него што је донета. Нешто пре пет сати у ходник више није могло да се уђе, а и дворишне степенице биле су препуне. Чули су се уздаси, протести, свађа: „- Ако си новинар ниси Бог! Шта се гураш!“, „- Није он човек крив, види шта раде они позади!“, „- Оде фуруна! (Чунак се одваја од зида и пада на главе). Држи, Ђорђе, сулундаре! лакше људи, удаviste гђицу!...“ Пред вратима суднице умало није дошло до туче, али нико није могао да замахне руком. Судски послужитељи нису више могли до архиве да однесу неке предмете и узалуд су молили за пролаз. С великом напором вратар Ђорђе крчио им је пут.

Када је пресуда донета, било је готово немогуће да судско веће прође до суднице. С тешком муком одација је успео да пропусти судије, али деловођа је остао заглављен са пресудом и читавим досијеом. Тек уз помоћ жандарма

Сретена, вишег за главу од свих, деловођа је ушао у судницу. Оптужени Тодоровић једва је спроведен из притвореничке собе: „Нису ме убили у затвору, а ви то хоћете овде!“ Када су ушли адвокати, врата суднице се више нису могла затворити, а трен касније затворено крило врата је под масом света одваљено и треснуло о зид. Судница се за три минута напунила публиком, али у ходнику је остало још више њих. Чак је судијски сто био окружен са три стране, а ускоро су прела два прозорска окна и стакло се сручило на улицу, на којој су се пролазници задржали чекајући знак из суднице – да ли је Риста осуђен или не.

У огромној гужви и великој ларми судија је ипак, с прекидима, успео да прочита пресуду. Позивајући са на принцип утврђивања кривичног дела искључиво путем непосредних доказа, суд је одбацио све наводе сведока тужбе. Исказ сестре није узет у обзир због сродства, Данице Влашковић зато што није уверљиво да би оптужени имао потребе да се пред њом изјасни на описан начин, сведока Стаматовића зато што разлика између његовог и Ристиног социјалног положаја искључују могућност изнетог сведочења, а исто тако то сведочење није дато једновремено са сведочењем Влашковићеве (што свакако не може бити одговорност сведока), већ посебно, те му се ни због тога не може веровати. Не осврћући се на исказе сведока одбране, суд је утврдио да је оптужени више пута имао најинтимније односе са тужиљом „и да јој је чинио поклоне“, али тиме се не утврђује постојање дела означеног у тужби, те је оптужени Тодоровић ослобођен.

Након тога загушљивом судницом и улицом проломило се: „Живео суд! Живео Риста!“ Умиливши присутне судија је наставио како, и поред ослобађања, суд сматра да је Тодоровић својим делима ипак дао повода суђењу, па је одговоран за све трошкове. Стога је осуђен да плати 100 динара суду за пресуду, по 100 динара сведоцима за дангубу и 2.000 динара тужиљи за учињени трошак.

Ускомешана маса више није могла чути како Радмила јеца и беспомоћно зазива правду нити како је одација Ђорђе *односи* у канцеларију да се смири. Маса коју је жандарм изгонио из суднице закрчила је улицу и зауставила саобраћај. Ристу је та гомила, према романескном писању дела штампе, пратила узвицима „Живео!“ док је ишао ка цвећем и зеленилом окићеним колима, у којима га је чекала супруга, односно, према другачијем виђењу новина, та „руља“ га је готово изгњечила и он је пред њом побегао, изнајмивши први слободни фијакер пред зградом „Прве хрватске штедионице“. Штампа, је, као уосталом и јавност, износила различите, па и супротстављене представе о случају.

Епилог Радмилине тужбе и јавног помињања њене и Ристине афере уследио је месец дана касније, када је средином јуна 1924. године, на жалбу коју је поводом пресуде упутила Радмила вишој инстанци, Касациони суд потврдио да је „пресуда потпуно исправна“.⁵⁴

⁵⁴ *Време*, 19. 6. 1924.

Намера овог прилога није да ревидира суђење, нити да побије пресуду. За тако нешто нема довољно писаних трагова, нити специјалних правничких знања. Међутим, околности у којима се одиграла прва београдска секс-афера показују неколико неубичајених појава, чињења и нечињења које сугеришу да је приликом доношења пресуде суд више *угађао* друштвеној клими него што је задовољавао правду. Ту, између осталог, спадају спорост и слабо проведена истрага Првостепеног суда, наговештаји утицаја на сведоке, анонимне пријаве против Радмила Начић, које коинцидирају с кулминацијом написа у булеварској штампи, присуство једног од најзначајнијих људи Радикалне странке у судници, очигледно настојање београдске трговачке чаршије да својом бројношћу на суђењу изврши притисак на суд, неинсистирање суда да Тодоровић објасни енормно велики трошак учињен у поклонима за Радмилу, евидентна подударност схватања адвокатских тимова, судског већа и већине „мушког света“ у судници о прихватљивости коришћења „услуга“ девојака (што их донекле, када су околности спора у питању, ставља у *конфликт интереса*), одбијање исказа појединих сведока оптужбе без образложења (мада су и образложена одбијања упитна, јер сродство или социјални статус не морају нужно да дисквалификују сведоке), одбијање саслушања сведока тужбе који су били спречени да првог дана дају исказе, необразлагање прихватања исказа сведока одбране (иако су неки од њих пре били представа за циркус него сведочење у суду).

Свакако да данас није могуће (а то и није најважније) утврдити да ли је Риста преварио и искористио Радмилу (и прекршио закон), или је Радмила у њему само видела „добру прилику“. Значајније од тога је *балансирање* судских власти и неспремност да се успостављањем *преседана*⁵⁵ дâ подстрек женском питању у смислу боље правне заштите жена. Пресуда којом је суд закључио процес према којем Риста Тодоровић није крив за учињено дело, али јесте одговоран за суђење, био је не само правнички компромис већ и компромис према још доминантно патријархалном друштву у коме реч и страна жене нису били једнаки речи и страни мушкараца. Осудити безрезервно Ристу за искоришћење девојке значило би потенцијално осудити читаве друштвене групе, па и мноштво мушке популације, а за тако нешто већина јавности није била спремна.

---

⁵⁵ Без обзира на то што се домаће законодавство није базирало на прецедентном праву, преседани су ипак играли, и данас играју, значајну улогу.

Извори и литература

Архив Југославије, Министарство правде Краљевине Југославије (63)
Историјски архив Београда, Картотека житеља Београда

Београдске општинске новине, Часопис за комунално-социјални, привредни и културни живот Београда (1935).

Beogradske novine, Beograd (1916, 1918).

Бранич, Београд (1900, 1925, 1927, 1929, 1931, 1932, 1935, 1939, 1940).

Време, Београд (1924, 1925, 1929, 1930, 1931, 1933, 1936).

Ново време, Београд (1941).

Општинске новине, Службени орган Градског поглаварства града Београда (1932, 1935, 1936).

Политика, Београд (1924).

Правда, Београд (1924, 1929, 1932, 1933, 1934, 1937).

Правда, Солун (1917).

Службене новине Краљевства/Краљевине Срба, Хрвата и Словенаца, Београд / Službene novine Kraljevstva/Kraljevine Srba, Hrvata i Slovenaca, Beograd (1919, 1921, 1922).

Српске новине, Београд (1908)

Џицварићев београдски дневник, Београд (1923, 1924).

Analyse et Traitement Informatique de la Langue Française (ATILF), „Dictionnaire du Moyen Français (1330-1500)“, доступно на: <http://www.atilf.fr/dmf/> [11.06.2018]

Wehler, Hans Ulrich, *Modernisierungstheorie und Geschichte*, Göttingen, 1975.

Два века српског новинарства, група аутора, Институт за новинарство, Београд, 1992.

Ко је ко у Југославији, Beograd-Zagreb, 1928.

Министарство спољних послова Републике, Листа попечитеља и министара иностраних послова од образовања прве владе 1811. године до данашњег дана, „Перић, др Нинко“, Србије, <http://www.mfa.gov.rs/sr/index.php/dipl-tradicija/poresitelji?lang=срп> [16. 5. 2018]

Marković, Peđa J, *Beograd i Evropa 1918–1914: Evropski uticaji na proces modernizacije Beograda*, Beograd, 1992.

Модерна српска држава 1804–2004: Хронологија, Историјски архив Београда, Београд, 2004.

Нова збирка начелних одлука одељења и опитних седница Касационог суда: Грађански законик, Законик о поступку судском у грађанским парницама, Трговачки и Кривични законик, ур. Стеван Максимовић, Пожаревац, 1894.

Piščević, Stanislav, „Razvoj i rad sanitetske službe u NOV i PO Srbije 1941–1945“, *Nastanak i razvoj sanitetske službe u oružanim snagama narodnooslobodilačkog pokreta u Sloveniji, Srbiji, Vojvodini, Kosovu i Metohiji*, III, Beograd, 1989.

Prpa Jovanović, Branka, „Procesi modernizacije i položaj žene u Srbiji tokom XIX i prve polovine XX vijeka“, *Srbija u modernizacijskim procesima XX veka*, Beograd, 1994.

Радојчић, Милорад, „Ваљевски јавни правозаступници до Првог светског рата“, *Гласник*, бр. 42, Историјски архив Ваљево, Ваљево, 2008.

Сијић, Милорад, *Значајни људи Крушевца (1833–1944)*, Крушевац, 2012.

Српски биографски речник, том 3, Д – З, Нови Сад, 2007.

Stanovništvo Narodne Republike Srbije od 1834 – 1953, I, Zavod za statistiku i evidenciju N.R. Srbije, serija B, sveska 1, Beograd, 1953.

Стојановић, Дубравка, *Калдрма и асфалт: Урбанизација и европеизација Београда 1890–1914*, Београд, 2017.⁴

Summary

PhD Saša Ilić,

„Virginity without Protection“ – The Story of the First Belgrade Sex Scandal

The end of the 19th and the beginning of the 20th century brought about major changes in everyday life and public life of Belgrade and its citizens. Some of these changes concerned the transition of communication from personal to public (media) and the opening of a women's issue. After the First World War, female-male relations experienced changes, and one of them was the outbreak of public scandals in the field of intimate life and sex. The first case of sex affair was recorded in archival material and newspapers in 1924. The love affair of the young, not-well educated and poor twenty-year-old girl, Radmila Načić and the double-older Belgrade merchant Rista Todorović, awakened interest of the broadest public. The crippled relationship presented by the girl as a fraud and breaking of the promise, and by the merchant as the relationship in which he paid for sexual services, shook Belgrade. The court dispute preceded the discrediting of Todorović in the Belgrade yellow press and anonymous reports to the Ministry of Justice against Radmila Načić, who was portrayed as a prostitute. The process that lasted three days attracted unprecedented public attention, both in the courtroom and in the newspapers, and the verdict showed that society was not yet ready for greater protection of women and their rights.

Key words: Belgrade, court, sex scandal, media, modernization, female question